

”OCH DEN LJUSNANDE FRAMTID ÄR VÅR”

Av universitetslektor *BIRGER HAGÅRD*

Om den hotande arbetslösheten för akademiker, som delvis redan är ett faktum skriver i denna artikel Sv.T:s red.-sekr. fil. lic. Birger Hagård, universitetslektor i statskunskap vid Stockholms Universitet. Förf. föreslår bl. a. inrättandet av inträdesprov till universiteten och högskolorna.

I praktiskt taget hela Europa råder för närvarande en konjunkturaVMattning, som återspeglas i ett stigande antal arbetslösa. I Nord-europa är det bara det borgerligt styrda Norge, som visar en motsatt bild. Alla tecken tyder på att arbetsmarknadsläget i vårt land kommer att bli ännu kärvare. En arbetslöshetstopp på omkring 75 000 förutspås i vinter, en siffra som i så fall blir den högsta sedan andra världskriget.

Den registrerade arbetslösheten omfattar främst arbetare men också anmärkningsvärt många tjänstemän SACO-tidningen konstaterar (9/1967), att det för första gången i SACO:s historia förekommer allvarliga sysselsättningssvårigheter också bland akademiker. Denna arbetslöshet är emellertid till stor del dold. De nyexaminerade drabbas i första hand. Dessa saknar rätt till ersättning och registrerar därför sällan sin arbetslöshet. På arbetsgivarehåll omvittnas det, att till befattningar, där man tidigare på sin höjd kunde räkna med att få en student med några betyg, står nu ofta nyexaminerade i kö. Många försöker dock lösa sina problem genom att stanna kvar vid universiteten eller att vid fackhögskolorna skjuta upp den sista tentamen, varigenom skuldbördan ökar.

Tekniker, samhällsvetare och humanister har särskilt drabbats. Beträffande teknikerna uttrycks alljämt på många håll den förhoppningen, att svårigheterna är tillfälliga och försvinner, då konjunkturuPPgången kommer. För samhällsvetarnas och humanisternas vidkommande är det däremot uppen-

barligen fråga om en strukturarbetslöshet. I dag finns det ca 4 000 yrkesverksamma samhällsvetare; nära 25 000 är under utbildning och drygt 20 000 studerar humaniora. Den hårdnande konkurrensen har redan blivit påtaglig för civilekonomer och jurister.

Orimlig utbildningssituation

Som SACO-tidningen påpekar är det givetvis orimligt, att samhällsvetare och humanister utgör fler än hälften av de studerande vid universitet och högskolor. Bilden väntas inte heller bli ljusare. Tillströmningen hotar alla prognoser att komma på skam. Kvoteringsregler för intagning vid lägre utbildningsanstalter tvingar över studenter med sämre betyg till de fria fakulteterna, och överströmningen till de allmäninriktade gymnasielinjerna till följd av de dåliga framtidsutsikterna för gymnasieingenjörer och gymnasieekonomer kan väntas resultera i ännu hårdare tryck på de fria fakulteterna. Medges dessutom ickestudenter rätt till akademiska studier, kommer studentantalet att öka ytterligare.

Vid sekelskiftet har man räknat med att det här i landet skall finnas en halv miljon akademiker, jämfört med knäppt 100 000 yrkesverksamma i dag. Behöver arbetsmarknaden en femdubbling av akademikerna på 30 år, kan den överhuvudtaget svälja en sådan ansvällning? Om det redan nu i inkörs-

porten är ett så trögt före, finns det då inte skäl att antaga, att förhållandena kan bli mångdubbelt värre? Riskerar vi inte i själva verket att skapa ett framtida akademikerproletariat med alla de fruktansvärda konsekvenser ett sådant skulle medföra?

Det är uppenbart, att skulden för de svårigheter, som redan uppstått och som kan väntas bli ytterligare accentuerade, till övervägande delen ligger hos de doktrinära skolpolitiker, vilka utan hänsyn till människan har drivit igenom en i många avseenden högst dubiös gymnasiereform. Man har stuckit huvudet i busken och vägrat att klargöra, om det nya gymnasiets mål skall vara allmänbildning eller yrkesutbildning. Den praktiska yrkesutbildningen från grundskolans högstadium och uppåt tenderar att bli ett fiasko. I stället har vi fått en överbelastning på de teoretiska utbildningsvägarna. Sv.T. har gång efter annan påtalat svagheterna i den förhärskande utbildningsdoktrinen och även varnat för de framtida konsekvenserna. Det är lättförståeligt, att de socialistiska teoretiker, som i sitt nivelleringsraseri har drivit fram de stora omläggningarna i vårt utbildningsväsen, föga intresserat sig för varningsorden från konservativt håll. Men desto större anledning borde de ha haft att studera förhållandena i Sovjetunionen, som ju i andra sammanhang förefaller stå dem nära.

Sovjets reformer

Med början skolåret 1959/60 har under 1960-talet i Sovjet genomförts en reform, som syftat till att kraftigt intensifiera den praktiska yrkesutbildningen. Bakgrunden var den alltför stora tillströmningen till universitet och högskolor under senare hälften av 1950-talet. År 1950 utexaminerades 290 000 elever från den 10:e klassen, medan antalet utexaminerade 1955 hade stigit till 1 100 000. 2½ miljoner ungdomar, som 1954—57 examinerades från avgångsklassen, försökte förgäves att komma in vid universiteten och högskolorna, allt medan bristen på arbetsledare på verkstärenivå var synnerligen allvarlig. Skolan förberedde för högre studier men de flesta ungdomar var efter slutad skolgång hänvisade till det praktiska livet, inför vilket de stod helt främmande.

Det kan ifrågasättas, om det verkligen bör vara en "demokratisk rättighet" för även de svagare studiebegåvade att till varje pris få avlägga en akademisk examen. Man kan under alla omständigheter ifrågasätta, om samhället har rätt att stimulera till en utbildning, som vederbörande längre fram i livet kommer att uppfatta som missriktad, då den inte ens kan ge full sysselsättning.

Den stora tillströmningen till de fria fakulteterna har också fört med sig att antalet underkända i olika tentamina blivit stort. Många studenter lyckas nu först efter stora

ansträngningar och lång studietid tillkämpa sig en examen för att där- efter snabbt finna, att denna kvalitetsmässigt står sig slätt i konkurrensen. Vore det inte mänskligare, att de för teoretiska studier mindre lämpade så tidigt som möjligt slussades in på andra vägar? En väg är att införa betygsspär- rar även vid de fria fakulteterna. Detta ter sig dock föga önskvärt. Avgångsbetygen från gymnasierna torde inte säga så mycket, att de bör vara utslagsgivande. Och under inga omständigheter blir en student automatiskt lämpad för akademiska studier i vilket ämne som helst efter ett genomgången gymnasium. Ofta är förkunskaper- na inte tillräckliga hos studenterna för att de skall kunna tillgodogöra sig de akademiska studierna på en rimlig tid. För att komma till rätta med dessa problem för de högre undervisningsmyndigheterna för närvarande en politik, som syftar till en sänkning av kvalitetskraven. Drivs denna linje längre — och mycket talar för att man är beredd att göra det — blir det i fortsättningen ogörligt att i Sverige upprätthålla en akademisk standard, som är likvärdig den vi finner i andra länder.

Inträdesprov

Frågan är, om inte lösningen ligger i att införa särskilda inträdesprov till universiteten och högskolorna. Dessa borde rimligtvis utformas olika för olika ämnen eller ämnesgrupper. Tillkomsten av sådana

inträdesprov borde kunna leda till att alla krav på formell studentkompetens slopas. Autodidakten likaväl som den under kanske en lång tid genomgått kurser vid t. ex. ABF eller Medborgarskolan får på sitt specialområde samma chans som den unge studenten. Samtidigt får man vissa garantier för en något så när enhetlig kunskapsbakgrund hos de studerande inom ett ämne, vilket måste underlätta den akademiska undervisningen. En naturlig gallring kommer på så sätt att ske också vad gäller de teoretiska utbildningsvägarna, pressen på de akademiska lärarna att sänka kvalitetskravet kan bringas att upphöra, och ett annars hotande kaos kan undvikas.

Arbetslöshet är alltid ett fruktansvärt gissel. Men det kan ifrågasättas, om inte akademisk arbetslöshet är värre än någon annan. Samhället svarar för utbildningen. Samhället måste bära ansvaret, om tusentals ungdomar stimuleras till högre studier, som sedan inte kan ge dem sysselsättning. Tragiken blir stor. Skall de omskolas genom att få den yrkesutbildning, som de från början borde ha erhållit? Har samhället råd att först kosta på unga människor akademisk utbildning för att sedan omskola dem? Har vår demokrati råd med ett akademikerproletariat? Arbetslösa akademiker utgör genom sitt kunnan-

de och på grund av styrkan i sitt missnöje ett farligt hot mot varje samhällssystem.

Det är uppenbarligen dags att tänka om i mycket som gäller universitetsutbildningen. Säkert är det gott och väl, att man inom AMS och länsarbetsnämnderna börja planera omskolningskurser, så som SACO föreslagit. Men att nöja sig med detta vore för valhänt. Det är något av "sista chansen". Det onda måste botas så tidigt som möjligt, och man skulle önska, att allt prestigetänkande kunde försvinna i denna bokstavligen nationella angelägenhet. Från borgerlig synpunkt innebär detta inget problem. Säkert är man beredd att komma socialdemokraterna till mötes i varje konstruktivt förslag, som kan väckas. Men samtidigt står det klart, att förslaget om inträdesprov till universiteten och högskolorna är ett realistiskt förslag, som inte utan vidare bör kunna viftas undan.

Trots allt är det ungdomen det är fråga om. Ansvaret för den kan ingen undandra sig, som med allvar är beredd att ta sig an den svåra uppgiften att forma morgondagens samhälle. Och studentsångens gamla välkända ord "Och den ljusnande framtid är vår" klingar i sanning bittert för många. Vilken framtid och vad är det som ljusnar?